

Matyakubov Ikrom Botirovich

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: ikromatyakubov@gmail.com

Tel: +998974454745

UDK: 37.013 (22.123)

YIN-SHANG (SHANGCHAO 商朝) MADANIYATI VA MADANIY KOMPETENSIYA SARCHASHMALARI

Annotatsiya: Uzoq Sharq va Janubiy Osiyo mamlakatlari qadimgi manzilgohlarini o'rganar ekanmiz, dastlabki insonlarning turar joylari hamda yashash turmush sharoitlari haqida bilgimiz keladi albatta. Mazkur maqola ham aynan ushbu masalaga bag'ishlangan..

Kalit so'zlar: Ching(qin 秦) , Yin-shang (Shangchao 商朝), Sun (Song 宋), Di Ku (Di KuKu 地苦苦), Dzun(Jun 军) va Kuy(Kui 葵).

Матьякубов Икром Ботирович

Независимый исследователь Ташкентского государственного педагогического университета им. Низами

E-mail: ikromatyakubov@gmail.com

Тел: +998974454745

ЦИВИЛИЗАЦИЯ И ИСТОЧНИКИ КУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ИНЬ-ШАН (SHANGCHAO 商朝)

Аннотация: Изучая древние поселения стран Восточной Азии и Южной Азии, мы, безусловно, заинтересуемся в жилищах первых людей и условиях их жизни. Основное содержание данной статьи как раз и заключается в этом.

Ключевые слова: Чин (Цинь 秦), Инь-Шан (Шанчжао 商朝), Сун (Сун 宋), Ди Ку (Ди Куку 地苦苦), Дзун (Цзюнь 军) и Куй (Куи 葵).

Matyakubov Ikrom Botirovich

Independent researcher at Tashkent State
Pedagogical University named after Nizami

E-mail: ikromatyakubov@gmail.com

CIVILIZATION AND SOURCES OF CULTURAL COMPETENCE OF THE YIN-SHANG DYNASTY (SHANGCHAO 商朝)

Annotation: While studying the ancient settlements of East Asian and South Asian countries, we are naturally interested in the dwellings of the early humans and their living conditions. The main content of this article is centered around this topic.

Keywords: Chin (Qin 秦), Yin-Shang (Shangchao 商朝), Song (Song 宋), Di Ku (Di KuKu 地苦苦), Jun (Jun 军), and Kui (Kui 葵).

Kirish.

Xitoy tarixining Yin-Shangacha bo'lgan eng qadimgi davri yozma yodgorliklarda o'z aksini topmagan. Eng qadimgi bronza idishlar, toshbaqa qobig'i va hayvonlar suyaklariga qilingan yozuvlar In-Shan davriga to'g'ri keladi.

Yin-shan bronza buyumlari juda uzoq vaqt oldin topilgan. Sun (Song 宋) sulolasida allaqachon ularga o'yilgan yozuvlar o'chirilgan. Ching sulolasining oxiriga kelib, arxeologik topilmalarni o'rganish boshlandi, ularning soni kundan-kunga ortib bordi. So'nggi o'n yilliklarda arxeologlar tomonidan ko'plab materiallar to'plangan. 1899-yildan so'ng Xyaotun qishlog'i yaqinidagi Yin aholi punkti xarobalari (Xenan provinsiyasi, Anyang okrugi) eraning ikkinchi yarmiga oid yozma belgilarga ega toshbaqa qobig'i va hayvon suyaklari topilgan. Shan Yin hukmdorlari (vanalar) bu qobiq va suyaklardan foydalangan holda, ko'pincha ularda baxt haqida taxmin qilishdi ular bashoratning mohiyatini va keyingi kunlarda bashorat qilingan hamma narsani ko'rsatuvchi belgilarni o'yib chiqdilar. Bu "ilohiy so'zlar" ning ba'zilarida In-Shan davri madaniyati haqida qimmatli ma'lumotlar mavjud. Yin sharqiy qabilalarga mansub bo'lib, ularning tarixi miloddan avvalgi III ming yillikda kuzatilishi mumkin [6].

Adabiyotlar tahlili.

Yin-Shan madaniyati bugungi kunga qadar bir qator olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, Н.Я. Бичурин tomonidan yozilgan "Записки о Монголии" [1], М. В. Воробёв tomonidan nashrga tayyorlangan "ЧжурЧжени и

государства Цзин” [2], Е.И. Кычанов tomonidan nashr etilgan “Манголы в VI первой половине XII в.// Дальний Восток и соседние территории в средние века. История и культура Востока и Азии” [3] nomli asarlar mavzuning mazmun-mohiyatini aniqroq tushunishga imkon beradi.

Afsonaviy Di Ku (Di KuKu 地 苦 苦), Sun(Song 宋), Dzun(Jun 军) va Kuy(Kui 葵) bir va bir xil shaxs bo‘lib, Ik xalqi ajdod sifatida alohida qurbonlik qilgan. Miloddan avvalgi II ming yillikning boshlarida, toshbaqa qobig‘i va hayvonlar suyaklaridagi yozuvlardan ko‘rinib turibdiki, Yinning ajdodlari yovvoyi sigir va otlarni qo‘lga olishni biladigan Van Xay va Syan Tu hisoblangan. Bundan kelib chiqadiki, Yin xalqi ovchilikdan yovvoyi hayvonlarni xonakilashtirishga o‘ta boshladi. Cheng Tang hukmronligi davrida (miloddan avvalgi 1600 yoki 1700-yillar) Yin xalqi Chiang qabilasini butunlay mag‘lub etdi (xuddi shunday) va Sariq daryoning o‘rta va quyi oqimi bo‘ylab unga tegishli unumdor yerlarni egallab oldi. Daryo, shundan keyin ularning rivojlanishi tez sur‘atlar bilan ketdi [1].

Cheng Tangdan Pan Genggacha bo‘lgan davrda Yin xalqi besh marta ko‘chib o‘tdi. Pan Geng tomonidan amalga oshirilgan so‘nggi katta migratsiya, shubhasiz, o‘troq turmush tarziga o‘tish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratgan qishloq xo‘jaligining rivojlanishi tufayli Yin xalqining qarshiligini qo‘zg‘atdi. Pan Geng Mis Nayzasi va qirg‘ich keyin Yin davrining hali ham o‘z rejasini amalga oshirishga muvaffaq bo‘ldi, Yin juda mustahkam o‘rnashib oldi va ikki yuz yildan ortiq vaqt davomida juda kamdan-kam hollarda harakat qildi [2].

Tadqiqot metodologiyasi.

Yin-Shang madaniyatiga bag‘ishlangan ushbu maqolada ilmiy tadqiqotning analiz, sintez, umumlashtirish, taqqoslash, ijtimoiy-falsafiy tahlil kabi mantiqiy uslublardan foydalanilgan.

Tahlillar va natijalar.

Hayvon suyaklaridagi yozuvlar va afsonalar shundan dalolat beradi: Yin Vanglarning eng muhim vazifasi qurbonlik qilish va harbiy ishlarni boshqarish, so‘ngra qishloq xo‘jaligi va chorvachilikni tashkil etish edi. Yin-Shan davrining ikkinchi yarmida Yin ko‘pincha boshqa qabilalar bilan to‘qnash keldi. Har safar bu

kurash Yin Vanlar tomonidan tashkil etilgan yoki boshqarilgan. Vanning o'zi boshqargan yurishlarning aksariyati Shan hukmdori Jou(Zhou 周) (Di Xin 低薪) davrida amalga oshirilgan. Tez-tez bo'lib o'tadigan urushlar paytida Vanlarning kuchi ortib bordi, ularning boyligi oshdi va ko'plab asirlar paydo bo'ldi. Ko'pgina matnlardan ko'rinib turibdiki toshbaqa qobig'i va hayvonlarning suyaklarida ko'plab asirlar darhol o'ldirilgan yoki ota-bobolarining ruhiga qurbon qilingan. Bu o'sha davrda ishlab chiqaruvchi kuchlarning past darajada rivojlanganligidan dalolat beradi [2].

Yin aholi punkti dafn etilgan dafnlarni qazish ishlari nisbatan boy materialni taqdim etadi, bu esa Yin jamiyati mavjudligining so'nggi davri haqida tasavvurga ega bo'lishga imkon beradi. Xou-szyajuan qishlog'i yaqinidagi Xibeigang (Shimoliy-g'arbiy tepalik) qabristonida qurbonlik qilingan yuzdan ortiq odamning bosh suyagi va suyaklari topilgan. 1950-yil bahorida Vuguankun qishlog'i yaqinidagi Yin aholi punktida marhumni keyingi hayotga kuzatib borish uchun o'ldirilgan odamlarning qoldiqlari topildi; qabrda ular xo'jayinning atrofiga qo'yilgan. Ehtimol, bular egasining qarindoshlari yoki yaqinlaridir [3]. Ko'p qabrlarga kelsak, asosiy qabrdan uzoqda tarqalib ketgan, keyin ulardagi barcha skeletlar bosh suyagisiz va egilgan holatda edi. Ehtimol, bular ruhlarga qurbon qilingan ajdodlar qoldiqlaridir. O'lganlar bilan dafn etilgan narsalarning soni to'g'ridan-to'g'ri qabrlarning kattaligiga va dafnlarning hajmiga bog'liq. Masalan, Vuguankun qishlog'i yaqinidagi katta qabristonda bir necha yuz xil oltin buyumlar topilgan. Jasper, chig'anoqlar, marvarid, o'yilgan suyak va tosh. Bu erdan nozik o'ymakorlik bilan bezatilgan ulkan bronza idishlar topilgan. Sipanmo yaqinida joylashgan o'rta bo'yli tepalikda esa bronza, jasper va sopoldan yasalgan bir necha o'nlab buyumlar bor edi. Kichik qabristonlarda faqat sopol idishlar va qoramol suyaklari uchraydi. Bu allaqachon o'sha davr jamiyatida boshlangan boylik tabaqalanishini aks ettiradi. Qadimgi yilnomalarda quyidagi mazmundagi yozuvlar mavjud: «[Shan] Jouning juda ko'p qullari bor edi (chen), va shuningdek: «[Shan] Jou qabilasining odamlari va son-sanoqsiz olomonga ega edi». Bu yozuvlardan kelib chiqadiki, In-Shan davrining oxirida, ayniqsa Shan-Jou davrida ko'plab

mahbuslar tirik qoldi va qullarga aylantirildi, ular hukmdor yoki vang tomonidan boshqariladi. Eng qimmatli materiallar qazib olinadi. Yin turar-joyini qazish paytida topilgan materiallar bizga Yin-Shan iqtisodiyoti va madaniyati haqida umumiy tasavvurga ega bo'lishga imkon berdi.

Yin qishlog'idagi bronza buyumlarga qaraganda, o'sha paytda metallni eritish va quyish texnikasi ancha rivojlangan edi. Ko'pgina idishlar quyma naqshlarga ega va juda nozik. Ajoyib ishlash ushbu mahsulotlarni qadimiy san'at olamining durdonalari bilan bir qatarga qo'yadi. Bular shonli ajdodlarimiz mehnatining eng yaxshi namunasidir [1]. Topilgan bronza buyumlar orasida qurol-yarog', qurbonlik idishlari eng ko'p bo'lgan. Yirik idishlarga, masalan, yaqinda topilgan, og'irligi 1400 jin bo'lgan, chaqmoqni anglatuvchi nafis naqshlar, ajdarholar va taota yirtqich hayvonlar tasvirlari tushirilgan Simuuding uch oyoqli idish kiradi. Kichkina narsalardan biz ko'zoynaklar, qadahlar, mis uchlarini - shuningdek, juda yaxshi ishlov berishni ham aytib o'tishimiz mumkin. Haykaltaroshlik va o'ymakorlik san'ati namunalari bo'lgan tosh, yash, sopol, suyak va yog'ochdan yasalgan buyumlar ham bor. Ularning barchasi faqat hukmdorlar va aristokratlarning kundalik hayoti vaqtidagi buyumlar edi [2].

Xulosa.

Zamonaviy olimlar hayvonlar suyaklaridagi yozuv belgilarini Xitoy ieroglif yozuvining eng qadimiy shakllaridan biri deb hisoblashadi. Bu belgilar soddalashtirilgan piktogrammalardir, lekin ular orasida fonogrammalar ko'p. Ehtimol, Yin xalqi yozuvni o'z o'tmishdoshlaridan meros qilib olgan. Ammo qobiq va suyaklardagi ierogliflarning o'zlari haqida gapiradigan bo'lsak, ular endigina shakl olishni boshlagan edi. Yinlar nafaqat ibtidoiy yozuv tizimini takomillashtirdilar, balki qishloq xo'jaligi ehtiyojlarini qondiradigan kalendarni ham yaratdilar. Ijodiy tashabbus va g'ayrioddiy mehnatga to'la Yin Xitoyning tarixiy rivojlanishida katta rol o'ynadi.

Adabiyotlar

1. Бичурин Н.Я. //Записки о Монголии// – Санкт Петербург: 1828. – С.173.

2. Воробёв М. В. ЧжурЧжени и государства Цзин. – Москва: Наука, 1975. – С. 322.
3. Кычанов Е.И. Манголы в VI первой половине XII в.// Дальний Восток и соседние территории в средние века. История и культура Востока и Азии. // – Новосибирск, 1980. – С.302.
4. Кычанов Е. И. //Тангуты о Китае (по тангутским первоисточникам)- Сибирь, Центральная и Восточная Азия в средние века. История и культура востока Азии. – Новосибирск: 1975. – С120.
5. Розова М Г//История дома Цзинь, царствовавшего в северной части Китая с 1114-год по 1234-год. – Москва: Наука, 1956. – С81.
6. Шаньюе//Очерк история Китая с древних времён до опiumной войны// – Москва: 1959. – С.184.